

Van 'tegels, tegels, tegels' naar 'aarde, bomen, groen'

Kinderen van basisschool de Meander in Nijmegen planten bomen op het schoolplein.

Foto Marcel van den Bergh / de Volkskrant

Nijmegen is dit jaar Groene Hoofdstad van Europa en dat wil de gemeente laten zien. Onttegeling moet de biodiversiteit bevorderen en hittestress en wateroverlast tegengaan.

GIDI POLS

Operatie Steenbreek was dit jaar een populair verkiezingspunt voor de gemeenteraadsverkiezingen. Uit een onderzoek van Wageningen Universiteit bleek dat 43 lokale partijen in de 18 onderzochte gemeenten de onttegelingsactie in hun programma noemden. De onderzoekers keken voor de vierde keer hoeveel aandacht lokale partijen in hun plannen besteden aan groen in de gemeente. 'De score is dit jaar hoger dan in alle afgelopen jaren', zegt onderzoeker Peter Visschedijk. 'Nieuw is het noemen van Operatie Steenbreek.' Bij de vorige gemeenteraadsverkiezingen bestond de actie nog niet.

Met aarde op haar handen stapelt basisschoolleraar Soscha Spekkink stoeptegels op stoeptegels. Met haar groep 5 en de conciërge bouwt ze van de tegels een amfitheater op het schoolplein van basisschool Meander. 'Hier leren de kinderen veel van', zegt ze. 'En dan kan ik hier straks lekker buiten lesgeven in de zon.'

De stoeptegels voor het amfitheater komen van het basketbalveld en de fietsenstalling die nu een vlakte van

donkerbruine aarde zijn geworden. Met scheppen en kruiwagens proberen kinderen wat orde aan te brengen. 'Het was echt een ouderwets speelplein. Tegels, tegels, tegels', zegt leraar Jean-Pierre van Groeningen. In de dagen voor de onttegelingsactie heeft een bulldozer 600 vierkante meter steen bij Meander uit de grond geschept. 'Nu komen er een grote zandbak, een speelriviertje en sluip-door-kruip-door-paadjes met een ondergrond van aangestampte aarde.'

Het verwijderen van de stoeptegels op het schoolplein is het begin van Operatie Steenbreek in Nijmegen. De stad is dit jaar Groene Hoofdstad van Europa en wil niet alleen maar congressen over duurzaamheid organiseren, maar ook zichtbaar 'vergroenen' in de stad. Daarom heeft Nijmegen zich aangesloten bij het samenwerkingsverband Operatie Steenbreek en zichzelf ten doel gesteld in 2018 een hectare bodemverharding uit de stad te verwijderen. Klimaatwethouder Harriët Tiemens (GroenLinks) ziet genoeg werk aan de winkel. 'Met name de wijken in het westen van de stad en het oude centrum liggen vol met stenen. De huizen zijn daar dicht op elkaar gebouwd met weinig ruimte voor groen. Als het veel regent kan het water slecht weg en als het zonnig is, wordt het kokend heet tussen de huizen omdat steen warmte vasthoudt.'

Operatie Steenbreek roeit in zekere zin tegen de stroom in omdat 'planten eruit, tegels erin' al jaren de landelijke trend in de tuin is. Die verstening in particuliere tuinen viel vijf jaar geleden ook een groep emeritus hoogleraren uit Wageningen op. De hoogleraren deden in 2014 samen met de Rijksuniversiteit Groningen in drie Groningse stadswijken onderzoek naar de verstening. Zulk onderzoek was in Nederland niet eerder gedaan. De Wageningse oud-hoogleraren ontdekten dat het verharde oppervlak in de drie

onderzochte wijken tussen 1998 en 2014 tot 8 procent was toegenomen. De wateroverlast bij hevige regenbuien was op sommige plekken zelfs met 40 procent toegenomen.

Tachtig gemeenten

'Dat was de aanleiding om met Steenbreek te beginnen', zegt Roel van Dijk, secretaris van Operatie Steenbreek. De gemeenten Groningen, Den Haag, Leeuwarden, Amersfoort en Eindhoven zetten het samenwerkingsproject op in 2015. Sindsdien hebben zich ongeveer tachtig gemeenten en drie waterschappen bij het ontsteningsinitiatief aangesloten. Nijmegen deed dat dit jaar.

Op de eerste dag van de stoeptegelsactie in Nijmegen staat wethouder Tiemens gebukt tussen de kleuters van Montessorischool Lindenholt. Een hovenier zet hazelaarstruiken op de plek waar eerst stoeptegels lagen; de leerlingen van groep 2 helpen hem gaten graven met scheppen in felle kleuren. 'Vandaag verwijderen 32 basisscholen in Nijmegen samen vierduizend stoeptegels uit hun schoolplein en planten ze er struiken, bomen of ander groen voor terug', zegt de wethouder even later.

Om de doelstelling van een hectare ontharding te halen, moeten er honderdduizend stoeptegels door de hele stad vervangen worden. 'De schoolpleinen zijn een begin. Daar hebben we als gemeente nog relatief veel grip op. Het overgrote deel van de verharding moet bij particulieren uit de tuin verdwijnen', zegt Tiemens. 'Door op schoolpleinen te beginnen maken we mensen bewust. Al die kinderen die vandaag tegels verwijderen en bomen planten vertellen dat 's avonds aan hun ouders.'

Ambitieuze doelstelling

Een hectare minder stoeptegels, beton of asfalt is volgens secretaris Van Dijk van Operatie Steenbreek een mooi streven. Wie de honderdduizend stoeptegels van Nijmegen vergelijkt met wat andere gemeenten doen, ziet meteen hoe ambitieus deze doelstelling is. De gemeente Den Haag heeft afgelopen drie jaar 76 duizend kilo aan tegels en klinkers verwijderd uit tuinen en pleinen. Dat komt overeen met ongeveer achtduizend stoeptegels. Groningen verwijderde 452 vierkante meter steen en Leeuwarden kwam vorig jaar niet verder dan achthonderd tegels.

Toch zal Nijmegen de hitte- en waterproblemen niet helemaal kunnen oplossen, zelfs als de ambitieuze doelstelling wordt gehaald. Van Dijk: 'Het weghalen van tegels is een deeloplossing. De biodiversiteit in de stad wordt er zeker groter van. Voor de hittestress en de wateroverlast helpt het iets, maar er is meer nodig om de gevolgen van het extremere weer op te vangen.' De Steenbreek-actie creëert vooral bewustzijn bij bedrijven en burgers. 'Het laat zien dat we het echt samen moeten aanpakken.'

Dat bodemverharding nadelen heeft, lijkt bij de gemeente doorgedrongen. 'Natuurlijk komt er verharding bij in de nieuwe wijken die we bouwen', zegt wethouder Tiemens. 'Maar in die nieuwbouwwijken maken we meer ruimte voor groen dan we vroeger deden. Op hittekaarten zien we dat die nieuwe wijken geen last hebben van hittestress.'

Vruchtbare aarde

De lokale afdeling van Operatie Steenbreek stimuleert Nijmegenaren hun tuinen te onttegelen, zodat er ook in de oude wijken meer groen komt. 'Wij zorgen ervoor dat de tegels die bewoners verwijderen worden opgehaald. De bewoners krijgen daarnaast vruchtbare aarde en planten van ons', zegt campagneleider Yvonne Keijzers. De gemeente draagt de kosten van

deze vergroeningshulp. Dit jaar zet Nijmegen een ton opzij voor Operatie Steenbreek. Zo nodig kan dat verhoogd worden tot vier ton.

Voor het beekje, de grote zandbak en het amfitheater van basisschool Meander maakt de gemeente geen geld vrij. De school betaalt zelf 80 duizend euro om het schoolplein zonder stenen leuk te maken voor de kinderen. Het onderhoud van het nieuwe plein gaat jaarlijks nog eens 11 duizend euro kosten. 'Op onze vorige locatie hadden we ook al een groen schoolplein', zegt conciërge Harald Storm. De actie van de gemeente trok de school over de drempel om het betegelde schoolplein bij de nieuwe behuizing ook te vergroenen. 'Het is mooi dat ook andere scholen nu gedwongen worden hierover na te denken.'

'Ik heb honger, juf', roept een meisje uit groep 5. Leraar Spekkink stapt over de stoeptegels in het amfitheater naar haar toe. De andere kinderen lijken ook afgeleid van het werk. 'We gaan naar binnen. Dan bouwen we straks weer door.'

100.000 stoeptegels

moet Nijmegen verwijderen om de doelstelling van een hectare ontharding in 2018 te halen.

Steenbreek